

บทที่ 6

บทสรุปการวิจัย และเสนอแนะแนวทาง

จากผลการสำรวจภาคสนาม และผลการวิเคราะห์ข้อมูล ทำให้ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยในเรื่องของบทบาทผู้หญิงในการขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชน ที่เกิดการสร้างทุนทางสังคม และลดความยากจนโดยกิจกรรมในครัวเรือน และชุมชน รวมทั้งศึกษาปัญหา และอุปสรรคที่มีต่อบทบาทในการขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชน เพื่อเป็นกรอบในการเสนอแนะแนวทางสนับสนุนให้บทบาทผู้หญิงสามารถเป็นพลังในการขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชน เพื่อเป็นข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

6.1 บทบาทผู้หญิงในการสร้างทุนทางสังคม

ผลการศึกษาของโนโกวเระ (Nogueira, 2008) อธิบายองค์ประกอบของทุนทางสังคม 3 อย่าง คือ (1) การสร้างความผูกพัน (2) การสร้างกลุ่ม และเครือข่าย (3) การสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ในของผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนในเรื่องการสร้างทุนทางสังคมมีระดับค่าเฉลี่ยที่อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ถึงมากที่สุด จากผลการวิเคราะห์ต่าง ๆ ดังนี้

6.1.1 ทัศนคติที่มีต่อลูก (ความผูกพันในครัวเรือน)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแม่บ้าน และผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้านพบว่า ผู้หญิงทั้ง 2 กลุ่มมีความต้องการเลี้ยงดูลูกด้วยตัวเองในระดับค่าเฉลี่ยในเกณฑ์มาก ถึงมากที่สุด และผู้หญิงทั้ง 2 กลุ่มให้ความสำคัญต่อการศึกษาลูก และต้องการส่งเสียลูกให้จบการศึกษาระดับสูงในระดับค่าเฉลี่ยในเกณฑ์มาก อย่างไรก็ตามผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านมีการติดตามพฤติกรรม และอบรมสั่งสอนลูกด้วยตัวเองมากกว่าผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สะท้อนให้เห็นว่าในแม่บ้านมีความใกล้ชิด และมีโอกาสที่จะติดตามพฤติกรรม และอบรมสั่งสอนลูกได้มากกว่าผู้หญิงที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน จึงเป็นสาเหตุทำให้แม่บ้านเกิดความผูกพันในครัวเรือนมากกว่ากลุ่มผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้าน นอกจากนี้ความผูกพันภายในครัวเรือน สามารถเชื่อมโยงไปถึงความผูกพันภายในชุมชนด้วยเช่นกัน (รายละเอียดในบทที่ 5 ตารางที่ 5.1)

6.1.2 ความผูกพันในชุมชน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแม่บ้าน และผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้านพบว่า ผู้หญิงทั้ง 2 กลุ่มมีความรู้สึกผูกพันกับชุมชนในด้านความภาคภูมิใจในการพัฒนาชุมชนด้วยตัวเอง ความไว้วางใจต่อคนในชุมชน และผู้นำ ที่เป็นความรู้สึกภายในจิตใจของผู้หญิงที่สามารถกระตุ้นให้ผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนด้วยความเต็มใจ โดยผลการวิเคราะห์จากค่าเฉลี่ยพบว่า ผู้หญิงทั้ง 2 กลุ่มมีความรู้สึกที่ดีต่อการช่วยเหลือกิจกรรม ความไว้วางใจต่อกัน ความภาคภูมิใจในชุมชน และการดูแลความปลอดภัยที่อยู่ในเกณฑ์มาก ถึงมากที่สุด จึงสะท้อนให้เห็นว่าความรู้สึกผูกพันในชุมชนนั้นไม่ได้เกิดจากลักษณะการทำงาน แต่เป็นความรู้สึกภายในจิตใจของผู้หญิงทุกกลุ่มไม่ว่าจะเป็นแม่บ้าน หรือผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้านที่ต้องการอยากจะทำมาช่วยเหลือกิจกรรมในชุมชนด้วยความสมัครใจ และมีจิตอาสาที่จะเข้ามาช่วยเหลือ (รายละเอียดบทที่ 5 ตารางที่ 5.1)

6.1.3 การสร้างกลุ่ม และเครือข่าย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแม่บ้าน และผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้านพบว่า ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านมีการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนที่ทำให้เกิดการสร้างกลุ่มและเกิดศักยภาพในการพัฒนาชุมชนได้มากกว่าผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้าน โดยกิจกรรมต่าง ๆ ที่แม่บ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เช่น การประชุม การศึกษาดูงาน งานเทศกาลประเพณี การต้อนรับผู้มาเยี่ยมเยียน และรักษาสิ่งแวดล้อม เพราะโอกาส และเวลาของแม่บ้านที่มีให้ชุมชนทำให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ดังนั้นแม่บ้านคือ กลุ่มขับเคลื่อนให้เกิดการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และความร่วมมือในการทำกิจกรรมทำให้แม่บ้านรู้ถึงสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน (รายละเอียดในบทที่ 5 ตารางที่ 5.2)

6.1.4 ความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแม่บ้าน และผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้านพบว่า การเข้ามาเป็นอาสาสมัครในชุมชน และการเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนนั้นเป็นผลทำให้คนในชุมชนเกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยผลการวิเคราะห์พบว่า แม่บ้านมีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชนได้มากกว่าผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้าน เช่น (1) แม่บ้านเข้ามาเป็นอาสาสมัครให้กับชุมชน และตัวแทนจัด

กิจกรรมมากกว่าผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (2) แม่บ้านมีระดับความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (รายละเอียดในบทที่ 5 ตารางที่ 5.1 และ 5.2) ผลการวิเคราะห์สะท้อนให้เห็นว่า การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีร่วมกันเกิดจากแม่บ้านได้มากกว่าผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้าน และแม่บ้านคือกลุ่มที่มีศักยภาพในการผลักดันในการสร้างทุนทางสังคม และลดความยากจนในชุมชน

ดังนั้นบทสรุปในเรื่องของการสร้างทุนทางสังคมพบว่า ผู้หญิงโดยเฉพาะแม่บ้านทั้ง 3 ชุมชนมีความผูกพันในครัวเรือน มีความผูกพันในชุมชน มีการสร้างกลุ่ม และเครือข่าย และมีความสัมพันธ์ที่ดีภายในชุมชนที่มีระดับค่าเฉลี่ยในเกณฑ์ที่มากกว่าผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้าน จึงสะท้อนให้เห็นว่าแม่บ้านคือกลุ่มที่มีศักยภาพในการพัฒนาชุมชน เพราะแม่บ้านมีโอกาสได้เข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือชุมชน และทำให้รู้สภาพชุมชนที่ต้องการคนที่เข้ามาช่วยเหลือชุมชน หรือถูกมอบหมายจากผู้นำที่ใกล้ชิดให้มีบทบาทในการทำกิจกรรมแทนในช่วงเวลาที่ออกไปทำงาน ทำให้แม่บ้านเข้ามาเป็นอาสาสมัครในชุมชน และตัวแทนจัดกิจกรรมชุมชนทั้งที่เข้ามาโดยการถูกมอบหมาย และความสมัครใจที่อยากจะทำ เพราะความเป็นห่วงต่อความสำเร็จของกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน และต้องการช่วยตามความสามารถ ขณะที่ผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้านทั้ง 3 ชุมชนไม่สามารถเข้ามาเป็นอาสาสมัคร เพราะเวลา และภาระอาชีพ แต่ผู้หญิงกลุ่มนี้เลือกที่จะช่วยเหลือชุมชนโดยการบริจาคเงิน และสิ่งของ แทนการเข้ามาช่วยจัดงานในชุมชนที่อยู่ในระดับการเข้าร่วมในเกณฑ์มาก (รายละเอียดในบทที่ 5 ตารางที่ 5.3) ต้องการช่วยเหลือชุมชนตามโอกาสที่ว่าง จึงสะท้อนให้เห็นถึงผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนมีองค์ประกอบในด้านการสร้างความผูกพัน การสร้างกลุ่ม และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในการช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างทุนทางสังคม

จากความผูกพันที่มีต่อชุมชนทำให้ผู้หญิงได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ โดยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้หญิงในชุมชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารในการดำเนินงานของกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน และเกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกันที่เป็นผลทำให้เกิดการสร้างทุนทางสังคม โดยการวิจัยได้กำหนดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการลดความยากจน เช่น ประชุม กลุ่มสหกรณ์ การศึกษาดูงาน กลุ่มแม่บ้าน งานเทศกาล และประเพณี งานกีฬาเยาวชน รักษาสิ่งแวดล้อม ผลการวิเคราะห์พบว่า แกนนำผู้หญิง และแม่บ้านเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพในการเข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุด (รายละเอียดในบทที่ 5 ภาพที่ 5.6 กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ 3 และกลุ่มที่ 4) เพราะมีจิตอาสาต่อการทำกิจกรรม และเวลาที่มีให้ชุมชนทำให้มีโอกาสช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ความร่วมมือร่วมใจของผู้หญิงกลุ่มนี้ทำให้ได้รู้สภาพถึงความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ดังนั้นผลการวิเคราะห์สะท้อนให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนของผู้หญิงเป็นจุดเด่นทำให้บทบาท

ผู้หญิงมีความสำคัญต่อการทำกิจกรรม และเป็นการเสริมพลังให้กับผู้หญิง ซึ่งผลการวิจัยได้สอดคล้องกับผลการศึกษาของไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2549) ว่าด้วยเรื่องหลักคิดในการแก้ไขปัญหาความยากจน ต้องมาจากการรวมพลัง และการมีส่วนร่วมของเจ้าของปัญหานั้นคือ คนในชุมชน เพราะสามารถรู้สภาพการณ์ของสาเหตุความยากจนที่แท้จริง

6.2 บทบาทผู้หญิงในการลดความยากจน

การวิจัยนี้ไม่ได้มองถึงการลดความยากจนในเชิงเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว แต่เน้นการลดความยากจนในเชิงคุณภาพชีวิตคน ดังนั้นการวิจัยจึงหยิบยกแนวคิดการลดความยากจนของอมาตยา เซน (Amartya Sen) นักเศรษฐศาสตร์ชาวอินเดีย ได้คิดค้นเรื่องการพัฒนาคนให้มีความสุข จึงสอดคล้องกับเรื่องการลดความยากจนในการวิจัยนี้ โดยสรุปว่า การพัฒนาคนให้มีความสุขเกิดจากการเข้าถึงความสามารถ (capability approach) ซึ่งการลดความยากจนนั้นไม่ได้มองเฉพาะในเรื่องการเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว แต่เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตคน เช่น การดูแลสุขภาพ การพัฒนาที่อยู่อาศัยให้มั่นคง การร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์กับคนรอบข้าง สิทธิเท่าเทียมในชุมชน ที่สอดคล้องกับตัวแปรในการสำรวจของทั้ง 3 ชุมชน ได้ศึกษาบทบาทผู้หญิงกับความการลดความยากจนในครัวเรือน และชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

6.2.1 บทบาทผู้หญิงในครัวเรือน

1) การเลี้ยงดู อบรมสั่งสอน และให้การศึกษาลูก – บทบาทแม่ที่ต้องการเลี้ยงดูลูกด้วยตัวเอง ต้องส่งเสียลูกให้มีการศึกษาที่สูง เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดภาวะความยากจนที่ซ้ำซากในกลุ่มผู้มีรายได้น้อย ผลการวิเคราะห์ผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนพบว่า ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้าน และทำงานนอกบ้านให้สำคัญในเรื่องการเลี้ยงดูด้วยตัวเอง การติดตามพฤติกรรมและผลการเรียนลูก การเห็นความสำคัญของการศึกษาลูก และการส่งเสียลูกให้จบการศึกษาในระดับสูง โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์มาก ถึงมากที่สุด สิ่งเหล่านี้ทำให้ลูก และเยาวชนมีระดับการศึกษาที่ดี และมีอาชีพที่มั่นคงในอนาคต (รายละเอียดบทที่ 5 ตารางที่ 5.1) นอกจากนี้ในผลจากสมมติฐานพบว่า “ระดับการศึกษาในระบบของผู้หญิงไม่มีผลต่อทัศนคติในด้านการศึกษาลูก” เป็นความจริงที่ผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชน ทุกระดับการศึกษาไม่ว่าจะระดับการศึกษาน้อย หรือระดับการศึกษาสูง ต้องการเลี้ยงดูลูก และส่งเสียให้ลูกจบการศึกษาระดับสูงที่มีระดับความคิดเห็นอยู่ในเกณฑ์มาก (รายละเอียดบทที่ 5

ตารางที่ 5.4) สะท้อนให้เห็นว่า ผู้หญิงให้ความสำคัญต่อระดับการศึกษาลูกที่เป็นตัวหนดให้ผู้หญิงได้มีส่วนร่วมในการลดความยากจนที่เกิดขึ้นกับครอบครัวต่อไป (รายละเอียดบทที่ 5 ตารางที่ 5.4)

2) การดูแลค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และความรับผิดชอบต่อภาระหนี้สิน - ผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนที่เป็นแม่บ้าน และทำงานนอกบ้านมากกว่าร้อยละ 70 (รายละเอียดในบทที่ 4 ภาพที่ 4.14) เป็นผู้รับผิดชอบในการชำระหนี้ เพราะบทบาทผู้หญิงในการจัดการค่าใช้จ่ายในครัวเรือน (household expenditure management) จึงสะท้อนให้เห็นว่าการลดความยากจนในเชิงเศรษฐกิจ จำเป็นที่ต้องให้ผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการถึงแม้ว่าผู้หญิงเป็นผู้หารายได้ไม่ดีเท่ากับผู้ชาย เพราะข้อจำกัดทางด้านการศึกษา และภาระในครอบครัว แต่การจัดการด้านการเงินในครัวเรือน และชุมชนจำเป็นต้องมีผู้หญิงเข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนในกิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามจากสภาพปัญหาทั้ง 3 ชุมชนพบว่า ผู้หญิงมากกว่าร้อยละ 50 ขาดการวางแผนทางการเงิน และขาดการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย ซึ่งเป็นผลทำให้รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย

3) การฝึกอาชีพ และมีรายได้เสริม - ผลการวิเคราะห์พบว่าผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนมากกว่าร้อยละ 79 ต้องการให้มีการรวมกลุ่มแม่บ้านเพื่อหารายได้เสริมในชุมชน และผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนมากกว่าร้อยละ 58 อยากมีรายได้เสริมโดยทำงานอยู่ที่บ้านเพราะสาเหตุของปัญหาภาระหนี้สิน และรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย สะท้อนให้เห็นว่า ผู้หญิงมีความกังวลในเรื่องความเป็นอยู่ของสมาชิกในครัวเรือนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะแม่บ้านที่ว่างงาน ต้องการหารายได้เสริมเพื่อมาจุนเจือครอบครัว และต้องการให้ชุมชนเล็งเห็นความสำคัญในเรื่องของการรวมกลุ่มแม่บ้านมากขึ้น (รายละเอียดในบทที่ 4 ภาพที่ 4.15 และ 4.16)

4) การดูแลสุขภาพในครอบครัว และการรักษาความสะอาดในบ้านเรือน - ผลการวิเคราะห์พบว่าผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนได้มีการเอาใจใส่ดูแลสุขภาพให้กับสมาชิกในครัวเรือน เช่น ด้านโภชนาการที่มีค่าเฉลี่ย 3.87 (มาก) สะท้อนให้เห็นว่า ผู้หญิงมีบทบาทสำคัญในการเอาใจใส่ด้านโภชนาการต่อสมาชิกในครัวเรือน เช่น การเตรียมอาหารที่มีสารอาหารครบ 5 หมู่ และดูแลด้านความสะอาดในการปรุงอาหาร อย่างไรก็ตามผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนออกกำลังกายที่มีค่าเฉลี่ย 2.16 (น้อย) (รายละเอียดในบทที่ 4 ตารางที่ 4.3) สะท้อนให้เห็นว่าผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนขาดการดูแลเอาใจใส่ในเรื่องการออกกำลังกาย เนื่องจากสาเหตุของเวลาที่ไม่มีเอื้ออำนวยเพราะการทำงาน และขาดข้อมูลข่าวสารในด้านประโยชน์ของการออกกำลังกาย ในส่วนของการทำความสะอาดบ้านเรือนพบว่า ผู้หญิงทุกคนมีบทบาทในการทำความสะอาดบ้านเรือนอยู่สม่ำเสมอ จึงสอดคล้อง

กับอัตลักษณ์เพศหญิงที่ถูกกำหนดโดยสังคมให้ผู้หญิงมีบทบาทในการจัดการบ้านเรือนให้เป็นระเบียบ และดูแลสมาชิกในครัวเรือน

5) การป้องกันอัคคีภัย และอุทกภัยในครัวเรือน - ผลการวิเคราะห์เรื่องการป้องกันอัคคีภัย (ไฟไหม้) พบว่า ผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนมีการป้องกันอัคคีภัยในบ้านเป็นอย่างดี เช่น การดูแลเครื่องใช้ไฟฟ้า ก๊าซหุงต้ม และการมีอุปกรณ์ตัดไฟเมื่อเกิดเหตุลัดวงจรในระดับครอบครัว และการป้องกันน้ำท่วมพบว่า ในแต่ละครัวเรือนไม่เคยประสบปัญหาอุทกภัย (น้ำท่วม) ที่ร้ายแรง เพราะการวางท่อระบายน้ำในแต่ละบ้านที่ได้มาตรฐานในช่วงการปรับปรุงที่อยู่อาศัยใหม่

6.2.2 บทบาทผู้หญิงในชุมชน

1) กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ - ผลการวิเคราะห์ทั้ง 3 ชุมชนพบว่า กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์เป็นการรวมกลุ่มในด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชน เพื่อส่งผลไปยังการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน เช่น ลดปัญหาหนี้ในระบบ ส่งเสริมวินัยในการออม การให้สวัสดิการแก่ชุมชน ที่เป็นหลักค้ำประกันให้มีการสร้างที่อยู่อาศัยเกิดขึ้น เพราะผู้มีรายได้น้อยส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าถึงระบบสินเชื่อในระบบได้ เพราะรายได้ที่ไม่แน่นอนจึงต้องมีกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ในชุมชนที่มีการดูแลเรื่องการพัฒนาที่อยู่อาศัย หรือบำรุงรักษาที่อยู่อาศัย ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ และชุมชนคลองลำปูนมีการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายกับกรมส่งเสริมสหกรณ์ จึงได้รับการสนับสนุนสินเชื่อของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ดังนั้นกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์จึงมีความสำคัญต่อการลดความยากจนทั้งในด้านเศรษฐกิจ และด้านคุณภาพชีวิตที่ดี เช่น ความมั่นคงในด้านที่อยู่อาศัย การสร้างโครงสร้างพื้นฐานในชุมชน และเกิดการรักษาสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

บทบาทผู้หญิงชุมชนในกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์พบว่า อัตลักษณ์เพศหญิง ทั้ง 3 ชุมชนที่มีความละเอียดอ่อน ความรับผิดชอบ การเสียสละ มีการเจรจาไกล่เกลี่ย ทำให้ผู้หญิงในชุมชนได้ถูกคัดเลือกให้มีตำแหน่งในด้านเลขานุการ เภรณูญิก บัญชี ประชาสัมพันธ์ กรรมการหญิง จึงสะท้อนให้เห็นว่าผู้หญิงมีบทบาทในกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ และได้รับการยอมรับจากประธานสหกรณ์ในการทำงานของผู้หญิงที่มีประสิทธิภาพ และมีความละเอียด (รายละเอียดบทที่ 4 ข้อ 4.3)

2) กลุ่มแม่บ้าน - จากกรมการพัฒนาชุมชนพบว่า ข้อดีของการรวมแม่บ้านทำให้เกิดการสร้างรายได้เสริมให้กับแม่บ้านในการลดความยากจน และเป็นการฝึกทักษะให้แม่บ้านมีความรู้เพื่อนำไปประกอบอาชีพ ถึงแม้ว่าผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนมีลักษณะการเข้าร่วมแม่บ้านแตกต่างกันไป เช่น ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่มีการรวมแม่บ้านที่ชัดเจน เพราะการมีผู้นำหญิง

ที่เข้มแข็ง แต่การมีส่วนร่วมของแม่บ้านในชุมชนยังมีน้อย ในส่วนชุมชนคลองลำนุ่น และชุมชนเพชรคลองจั่นยังไม่มีกรรวมแม่บ้านที่ชัดเจน เพราะปัจจัยในด้านต่าง ๆ เช่น (1) ผู้หญิงขาดความตระหนักในศักยภาพจะรวมตัว (2) งบประมาณในการลงทุนสูงเมื่อเทียบกับผลกำไร (3) ขาดผู้นำที่มีประสบการณ์ในการรวมแม่บ้าน (4) เกิดความขัดแย้งกันในกลุ่มหลังการรวมตัว (5) ผู้หญิงทำงานนอกบ้านเพิ่มขึ้น จากภาระหนี้สิน และในส่วนของกรฝึกทักษะพบว่า การช่วยเหลือของภาครัฐที่เข้ามาฝึกฝนให้กับแม่บ้านทั้ง 3 ชุมชนไม่สอดคล้องกับความต้องการของแม่บ้าน จึงเป็นสาเหตุให้ผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนไม่สามารถลดความยากจนอย่างเต็มประสิทธิภาพ (รายละเอียดบทที่ 4 ข้อที่ 4.4)

ผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนมีมุมมองเรื่องของการลดความยากจนที่แตกต่างกัน โดยผู้หญิงบางส่วนมีมุมมองเรื่องของการลดความยากจนเป็นเรื่องของการทำงานนอกบ้านมากกว่าการรวมตัวทำกิจกรรมในชุมชน เช่น การรวมแม่บ้านเพื่อหารายได้เสริม จึงเป็นสาเหตุทำให้ผู้หญิงบางส่วนเลือกที่จะไปทำงานนอกบ้านมากกว่ารวมแม่บ้านเพื่อสร้างอาชีพเสริม โดยผลการวิเคราะห์ในมุมมองเรื่องของการลดความยากจนพบว่า แม่บ้านมีมุมมองการลดความยากจนในเรื่องของการจัดกิจกรรมเสริมที่ทำให้มีรายได้เสริมโดยทำงานในชุมชน ซึ่งแตกต่างจากผู้หญิงทำงานมีมุมมองการลดความยากจนเป็นเรื่องของเศรษฐกิจ เช่น การไปทำงานข้างนอกเพื่อหารายได้ และไม่เห็นความสำคัญของการรวมแม่บ้านเพื่อสร้างอาชีพเสริม จากปัจจัยภายนอกเช่น ภาระหนี้สิน ความจำเป็นเรื่องค่าใช้จ่าย ทำให้ผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนออกไปทำงานนอกบ้านเพิ่มขึ้น และทำกิจกรรมร่วมกันลดลง (รายละเอียดบทที่ 5 ตารางที่ 5.3) สิ่งเหล่านี้คือสาเหตุหนึ่งส่งผลให้การรวมแม่บ้านสร้างอาชีพไม่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในชุมชนคลองลำนุ่น และชุมชนเพชรคลองจั่น

3) การจัดงานเทศกาล และประเพณี - ถึงแม้ว่าการจัดงานเทศกาล และประเพณีไม่ได้เป็นการลดความยากจนจากทางตรง แต่กิจกรรมนี้ได้ทำให้คนในชุมชนได้เข้ามาพบปะพูดคุยกัน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยสอดคล้องกับทฤษฎีของ อมาตยา เซน (Amartya Sen) ว่า ด้วยเรื่องการพัฒนาคนให้มีความสุขมาจากความสามารถที่จะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น และอยู่กับคนอื่นโดยมีการเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ดังนั้นการจัดงานเทศกาล และประเพณีในชุมชนจะช่วยให้คนสามารถร่วมกันคิดร่วมกันทำกิจกรรมไปพร้อม ๆ กัน อันเป็นการสร้างหนทางไปสู่การรวมกลุ่มทำกิจกรรมที่ช่วยลดความยากจนอย่างอื่นได้ โดยผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนได้เข้าร่วมกิจกรรมดีกว่าผู้ชาย โดยผู้หญิงมีระดับความถี่ในการเข้าร่วมงานในเกณฑ์มาก ส่วนผู้ชายมีระดับความถี่ในการเข้าร่วมงานในเกณฑ์ปานกลาง และชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่มีผู้หญิงระดับความถี่ในการเข้าร่วมงานมากที่สุด จึงสะท้อนให้เห็นว่าผู้หญิงในชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่มีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมงานเทศกาล และประเพณี (รายละเอียดบทที่ 4 ตารางที่ 4.5)

นอกจากนี้ผลการวิเคราะห์ ผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนมีระดับความถี่ในการเข้าร่วมงานเทศกาล และประเพณีมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับกิจกรรมประเภทอื่น ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน โดยแม่บ้านทั้ง 3 ชุมชนมีระดับความถี่ในการเข้าร่วมงานเทศกาล และประเพณีที่มากกว่าผู้หญิงทำงานนอกบ้านทั้ง 3 ชุมชน จึงสะท้อนให้เห็นว่าแม่บ้านมีโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าผู้หญิงทำงานนอกบ้าน เพราะความเสียสละ โอกาส และเวลาที่เอื้ออำนวยต่อการช่วยจัดงานเทศกาลและประเพณีมากกว่าผู้หญิงทำงานนอกบ้าน ทำให้แม่บ้านมีศักยภาพในการพัฒนาชุมชน (รายละเอียดบทที่ 5 ตารางที่ 5.2) ถึงแม้ว่าผู้หญิงทำงานนอกบ้านจะไม่มีโอกาสเข้ามาช่วยจัดงาน แต่ยังมีความต้องการ และจะช่วยเหลือทางด้านอื่น ๆ เช่น การบริจาคเงิน หรือให้สิ่งของที่มีระดับความคิดเห็นในเกณฑ์มาก (รายละเอียดบทที่ 5 ตารางที่ 5.3) จึงสะท้อนผู้หญิงทำงานนอกบ้านยังมีความตระหนักในการเข้าร่วมงาน แต่ความจำเป็นด้านการเงิน ทำให้ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน และเข้าร่วมช่วยเหลืองานลดลง จึงได้พยายามช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ แทนการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงาน

4) การรักษาสีงแวดล้อม - เป็นกิจกรรมที่ช่วยลดความยากจนในแง่ของคุณภาพชีวิต คนที่สอดคล้องกับทฤษฎีของ อมาตยา เซน (Amartya Sen) ในด้านการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี โดยไม่ทำลายธรรมชาติ และมีความเอื้ออาทรกัน โดยในการวิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับการรักษาสีงแวดล้อม ที่เน้นการรักษาความสะอาดในชุมชน โดยทั้ง 3 ชุมชนมีการรักษาความสะอาด เช่น (1) การทำความสะอาดตามถนน ซอย พื้นที่ส่วนกลาง¹ (2) การทิ้งขยะให้เป็นระเบียบ (3) การถางหญ้ารก การปลูกต้นไม้ (4) การพัฒนาคลอง โดยกิจกรรมเหล่านี้ทำให้ไม่เกิดมลภาวะต่อสีงแวดล้อม และทำให้คนในชุมชนอยู่มีสภาพความเป็นอยู่ที่สะอาด และเป็นระเบียบมากขึ้น และผลการวิเคราะห์พบว่าผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนมีส่วนช่วยในการดูแลทำความสะอาดชุมชนด้วยความสมัครใจ โดยเฉพาะแม่บ้านที่ให้ความร่วมมือในการรักษาสีงแวดล้อมมากที่สุด นอกจากนี้ผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนมีระดับความถี่ในการทำความสะอาดชุมชนมากกว่าผู้ชาย เพราะเป็นบทบาทที่ผู้หญิงถนัดจากการดูแลบ้านเรือน ทำให้ผู้หญิงมีความคำนึงถึงการทำความสะอาดชุมชนเช่นกัน ในขณะที่ผู้ชายถนัดเรื่อง การปลูกต้นไม้ ถางหญ้ารก และการพัฒนาคลองที่ต้องใช้แรงผู้ชาย โดยผู้ชายมีบทบาทในเรื่องดังกล่าวมากกว่าผู้หญิง (รายละเอียดบทที่ 4 ตารางที่ 4.2) ดังนั้นการรักษาสีงแวดล้อมจะไม่มี การแบ่งแยกเพศระหว่างหญิงชาย เช่น การพัฒนาคลองที่แบ่งงานโดยผู้หญิงบางส่วนและผู้ชายออกไป ลอกคลอง และผู้หญิงบางส่วนจัดเตรียมอาหาร อันเป็นการร่วมอนุรักษ์คลองที่สร้างความสัมพันธ์ที่ ดีร่วมกัน และทำให้ชุมชนดูสะอาดตา อย่างไรก็ตามผลการวิเคราะห์พบว่า ชุมชนยังมีความสกปรก

¹ พื้นที่ส่วนกลาง คือ พื้นที่ที่คนในชุมชนรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรม เช่น สำนักงาน สหกรณ์ หอประชุม ลานกีฬา ลานอเนกประสงค์ และสนามเด็กเล่น เป็นต้น

เพิ่มขึ้น เนื่องจากการร่วมรักษาความสะอาดในชุมชนนั้นลดลง เช่น (1) ชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่มีสภาพคลองที่ถูกปล่อยน้ำเสีย ขาดการดูแล และมีขยะทิ้งเกลื่อนกลาดบริเวณสนามเด็กเล่น (2) ชุมชนคลองลำนูมีสภาพคลองที่สกปรก ส่งกลิ่นเหม็น สนามเด็กเล่นที่ไม่มีต้นไม้ร่มรื่น และมีสิ่งก่อสร้างวางไว้หน้าชุมชนที่ไม่เหมาะสม เป็นต้น (สำรวจ, เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2552) ดังนั้นคนในชุมชนจึงควรสนใจรักษาความสะอาดมากขึ้น

5) กิจกรรมด้านสุขภาพ - เป็นกิจกรรมที่ช่วยลดปัญหาความยากจนในแง่คุณภาพชีวิตคน เช่นเดียวกับการรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน เพราะการดูแลสุขภาพให้แข็งแรงทำให้มนุษย์มีความแข็งแรงเพื่อร่วมมือกันทำสิ่งต่าง ๆ สอดคล้องกับแนวความคิด อมาตยา เช่น (Amartya Sen) ในเรื่ององค์ประกอบของการพัฒนาให้คนมีความสุข ที่เป็นการลดความยากจนนั้น การดูแลสุขภาพในด้านโภชนาการ และการออกกำลังกายจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่ทำให้คนมีความสุข และมีชีวิตที่ยืนยาว ผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้หญิงได้มีบทบาทในการดูแลสุขภาพเอาใจใส่สุขภาพให้กับเพื่อนบ้าน เช่น การพูดคุย และการช่วยเหลือเพื่อนบ้านในเรื่องสุขภาพที่มีระดับความถี่อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ถึงมาก (รายละเอียดบทที่ 4 ตารางที่ 4.3) จึงสะท้อนให้เห็นว่าผู้หญิงได้มีบทบาทสำคัญในการดูแลสุขภาพให้กับคนในชุมชน

อย่างไรก็ตาม ชุมชนยังไม่มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้หญิงหันมาตระหนักในการดูแลสุขภาพเท่าที่ควร โดยกิจกรรมที่ทำอยู่ เช่น การปฐมพยาบาล และการแจกยาสามัญประจำบ้านที่เป็นแค่การดูแลสุขภาพที่ปลายเหตุ โดยผู้หญิงขาดข้อมูลข่าวสารในด้านการดูแลสุขภาพ เช่น การแนะนำด้านโภชนาการ การเดินแอโรบิค การแข่งขันกีฬาให้เยาวชน ความเข้าใจในเรื่องการดูแลครรภ์ และเด็กอ่อน ซึ่งชุมชนควรสนับสนุนให้มีกิจกรรมเหล่านี้เกิดขึ้น นอกจากนี้ผลการวิเคราะห์แบบสอบถามพบว่าผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนที่มีมากกว่าร้อยละ 65 รู้สึกไม่เห็นด้วยกับกิจกรรมในชุมชนที่มีอยู่ทำให้ผู้หญิงหันมาสนใจสุขภาพมากขึ้น

นอกจากนี้เหล่า บุหรี และยาเสพติดเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นทั้ง 3 ชุมชน ทำให้รายได้ไม่เพียงพอ เกิดความยากจนซ้ำซาก ไม่มีความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน จากปัญหายาเสพติดอย่างไรก็ตามผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนมีบทบาทในความเป็นแม่ และผู้อาศัยในชุมชนที่มีความเป็นห่วงต่อเรื่องยาเสพติดในเยาวชนที่เข้ามาพัวพันกับลูก และสมาชิกครอบครัว โดยมีวิธีป้องกันภัยยาเสพติด เช่น การสอดส่องดูแล เฝ้ารอวัง การรวมกลุ่มผู้หญิงเพื่อพูดคุยถึงปัญหา และร่วมกันหาหนทางแก้ไข สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้หญิงได้กระทำ ถึงแม้ว่าจะเป็นจุดเล็ก ๆ แต่สามารถคอยเป็นหูเป็นตาเพื่อเฝ้าระวังภัยด้านยาเสพติด (รายละเอียดในบทที่ 4 ตารางที่ 4.33) ดังนั้นผู้ปกครอง โดยเฉพาะแม่ควรเอาใจใส่ลูกให้มากขึ้น มีเวลาอบรมดูแลลูกมากขึ้น และหา

วิธีการป้องกันให้เยาวชนหันไปทำกิจกรรมอื่นๆ ตัวอย่างในกรณีชุมชนเพชรคลองจั่นที่มีการจัดตั้ง “สภาเยาวชน” เพื่อให้เยาวชนมีงานอดิเรก การจัดกีฬา และกิจกรรมเพื่อให้เยาวชนหันมาสนใจกิจกรรมดังกล่าวมากกว่ายาเสพติด

6) การบรรเทาสาธารณภัย - การวิจัยได้ศึกษาเฉพาะการป้องกันสาธารณภัยจาก อัคคีภัย และอุทกภัย ที่ทำให้กลุ่มผู้มียายได้น้อยเกิดความเสียหายในภาวะความยากจนอีกครั้ง ถ้าไม่มีความป้องกันอย่างถูกวิธี โดยผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนมีการป้องกันอัคคีภัย จากการดูแลเครื่องใช้ไฟฟ้า ก๊าซหุงต้ม และมีอุปกรณ์ป้องกันไฟฟ้าลัดวงจรในบ้านเท่านั้น แต่ไม่ได้มีความรู้ในการปฏิบัติตัวเมื่อเกิดอัคคีภัยอย่างจริงจัง โดยเฉพาะชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ และชุมชนคลองลำนูนที่ยังไม่มีระบบการป้องกันอัคคีภัยอย่างถูกวิธีภายในชุมชน เช่น จำนวนถังดับเพลิงไม่เพียงพอ หัวจ่ายน้ำดับเพลิงชำรุด ถึงแม้ว่าชุมชนเพชรคลองจั่นมีเครื่องดับเพลิงไว้หน้าบ้านทุก 5 หลังคาเรือน เพราะวัสดุบ้านทำจากไม้ และง่ายต่อการเกิดอัคคีภัย แต่กลับพบว่า ผู้หญิงในชุมชนเพชรคลองจั่นขาดความรู้ในการใช้อย่างถูกต้อง (สำรวจ, เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2552) เป็นเพราะเหตุการณ์อัคคีภัยยังไม่เคยเกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ผู้หญิงไม่มีบทบาทในการแก้ไขปัญหา และผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนยังขาดความรู้ในการวิธีการป้องกันอัคคีภัยอย่างถูกวิธี นอกจากนี้ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับการป้องกันอุทกภัยพบว่า ผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนได้มีการป้องกันอุทกภัยโดยวางท่อระบายน้ำในช่วงดำเนินการสร้างโครงการ จึงทำให้หลังการพัฒนาโครงการยังไม่เคยเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมอย่างรุนแรง แต่ผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในการป้องกันอุทกภัยอย่างถูกวิธี

สรุปผลในด้านกิจกรรมในการลดความยากจนพบว่า บทบาทผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชน มีบทบาทในการขับเคลื่อนกิจกรรมที่ประสบผลสำเร็จ และไม่ประสบผลสำเร็จ โดยกิจกรรมที่ประสบผลสำเร็จ และเป็นที่น่าสนใจกับผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชน เช่น กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ การจัดงานประเพณี และเทศกาล การรักษาสิ่งแวดล้อม ส่วนกิจกรรมที่ยังไม่ประสบผลสำเร็จและไม่เป็นที่น่าพอใจของผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชน เช่น แม่บ้านเพื่อสร้างอาชีพ และฝึกทักษะ เนื่องจากปัจจัยหลายด้าน ในส่วนการบรรเทาสาธารณภัยพบว่าผู้หญิงยังขาดความรู้ความเข้าใจในวิธีการป้องกันเมื่อเกิดภัย เช่น อัคคีภัย และอุทกภัย อย่างไรก็ตามบทบาทผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนส่วนใหญ่พบว่า แม่บ้านเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุด และเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพในการพัฒนาชุมชน แต่แม่บ้านยังคงเป็นผู้สนับสนุนเบื้องหลัง และไม่มีอำนาจในการตัดสินใจในการทำกิจกรรมต่าง ๆ หรือเป็นเพียงผู้ถูกปฏิบัติตามคำสั่ง ดังนั้นการร่วมมือกันในการรวมกลุ่มของทั้ง 3 ชุมชนยังพบว่า ผู้หญิงต้องการความช่วยเหลือจากผู้ชายเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีร่วมกันระหว่างหญิงชาย โดยการวิจัยนี้ได้แสดงให้เห็นถึงบทบาทผู้หญิงที่ได้เข้ามาช่วยเหลือชุมชนนั้นมีอยู่มาก

และบทบาทผู้หญิงมีความชัดเจนในแต่ละกิจกรรม ที่เน้นความละเอียด ความเสียสละ และความรับผิดชอบ จากอัตลักษณ์เพศหญิงที่ถูกกำหนดโดยสังคม ทำให้บทบาทผู้หญิงชัดเจนมากขึ้น ในเรื่องของความเสียสละ และมีจิตอาสาต่อการช่วยเหลือกิจกรรมชุมชน รวมไปถึงความต้องการช่วยเหลือชุมชนจากความผูกพันในชุมชน และความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ถึงแม้ว่าบางกิจกรรมผู้หญิงมีการเข้าร่วมโดยเป็นบทบาทที่แฝงผ่านผู้ชาย (ถูกมอบหมายจากผู้นำชายให้ทำตาม) ก็ถือว่าผู้หญิงได้มีส่วนช่วยในการขับเคลื่อนให้กิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินได้อย่างต่อเนื่อง รวมไปถึงทัศนคติที่มีต่อการศึกษาของลูก โดยผ่านการอบรมสั่งสอนลูก ติดตามพฤติกรรมการเรียน และการส่งเสริมลูกให้จบการศึกษาสูงเพื่อมีอาชีพที่มั่นคงนั้นถือเป็นทัศนคติที่ส่งเสริมในการลดความยากจนต่อไปในอนาคต

6.3 ปัญหาและอุปสรรคต่อการขับเคลื่อนกิจกรรมของผู้หญิง

6.3.1 แม่บ้านขาดความตระหนักในศักยภาพของตนเอง

ผลการวิเคราะห์พบว่า ถึงแม้ว่าแม่บ้านทั้ง 3 ชุมชนให้ความร่วมมือทำกิจกรรมเป็นอย่างดี และแม่บ้าน คือกลุ่มที่ช่วยสร้างทุนทางสังคมในการขับเคลื่อนกิจกรรมให้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง แต่ผู้หญิงกลุ่มนี้ยังขาดความรู้ในด้านการรับรู้ข่าวสาร และการประสานงานกับหน่วยงาน เนื่องจากมีระดับการศึกษาน้อย และไม่มีอำนาจในการตัดสินใจเป็นที่ยอมรับจากผู้นำชาย ดังนั้นผู้หญิงกลุ่มนี้เลือกเป็นผู้สนับสนุนเบื้องหลังมากกว่าเป็นผู้นำ และไม่มี ความกล้าแสดงออก (รายละเอียดในบทที่ 5 ภาพที่ 5.6 กลุ่มที่ 3) ทำให้การรวมกลุ่มในกิจกรรมบางเรื่องไม่ประสบความสำเร็จ เช่น การสร้างอาชีพเสริมแม่บ้าน การฝึกทักษะ กิจกรรมเพื่อสุขภาพ และการบรรเทาสาธารณภัย โดยผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนมีความต้องการรวมกลุ่ม แต่มีข้อจำกัดเรื่องขาดผู้นำที่เห็นความสำคัญของการทำกิจกรรม และขาดความรู้ในด้านการประสานงานกับหน่วยงานท้องถิ่นเพื่อเข้ามาส่งเสริมด้านกิจกรรม ทำให้การรวมกลุ่มทำกิจกรรมไม่ประสบความสำเร็จและไม่เกิดเป็นรูปธรรม ที่สอดคล้องกับผลการศึกษาของเพ็ญประภา ภัทรานุกรม (2549) เรื่ององค์ประกอบผู้หญิงกับการมีบทบาททางสังคม พบว่า การศึกษา และการมีอำนาจ เป็นองค์ประกอบที่ทำให้ผู้หญิงมีอิสระในการตัดสินใจ และรับรู้ถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของสังคม สะท้อนให้เห็นว่า ความรู้ และอำนาจในการยอมรับการตัดสินใจของผู้หญิงมีส่วนสำคัญในจัดกลุ่มทำกิจกรรม ที่จะช่วยลดความยากจนให้ประสบผลสำเร็จ

6.3.2 ขาดการมีส่วนร่วมในผู้หญิงทำงานนอกบ้าน

ผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้หญิงทำงานนอกบ้านทั้ง 3 ชุมชน ส่วนใหญ่จะมีระดับการศึกษาดี และทำงานนอกบ้าน ลักษณะผู้หญิงกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีศักยภาพด้านความคิดสูงในการคิดริเริ่มจัดกิจกรรมในชุมชนได้ดี เพราะระดับการศึกษาที่ทำให้มีศักยภาพในการรับรู้ถึงข้อมูลข่าวสารมาก และรับรู้แนวทางในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ หรือมีช่องทางในการประสานงานกับหน่วยงานราชการเพื่อเข้ามาสนับสนุนกิจกรรมที่ช่วยลดความยากจนให้กับผู้หญิงที่ว่างงานได้มีกิจกรรมเสริมในชุมชนได้ จากฐานอำนาจของผู้หญิงกลุ่มนี้มักจะเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนให้อำนาจในการตัดสินใจ (รายละเอียดในบทที่ 5 ภาพที่ 5.6 กลุ่มที่ 2) แต่ผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้หญิงทำงานนอกมาให้เวลาเข้ามาช่วยเหลือชุมชนน้อยมาก โดยการเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชนนั้นมีเพียงตามโอกาสที่ว่าง และไม่ได้ช่วยเหลือเต็มที่ เมื่อเทียบกับแม่บ้าน โดยผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้านมีระดับความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรมน้อยกว่าแม่บ้าน จึงสะท้อนได้ถึง ความตระหนัก และเวลาของแม่บ้านที่มีให้มากกว่าผู้หญิงทำงานนอกบ้าน (รายละเอียดในบทที่ 5 ตารางที่ 5.2) นอกจากนี้ผู้หญิงทำงานนอกบ้านมีระดับความถี่ในการเข้ามาเป็นอาสาสมัคร หรือตัวแทนจัดกิจกรรมชุมชนที่อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง (รายละเอียดบทที่ 5 ตารางที่ 5.1) จึงสะท้อนให้เห็นว่าผู้หญิงทำงานนอกบ้านหาเวลา และโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมน้อย เพราะภาระทางครอบครัว การหาเงินมาผ่อนชำระหนี้สิน และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ทำให้ต้องทำงานแข่งกับเวลา ทำให้ชุมชนขาดอาสาสมัครที่มีศักยภาพสูงในการดำเนินงาน และทำให้มีผู้รับผิดชอบกิจกรรมชุมชนไม่เพียงพอ การรวมกลุ่มจัดกิจกรรมจึงลดน้อยลง เพราะผู้หญิงต้องออกไปทำงานนอกบ้านเพิ่มขึ้น จึงสอดคล้องกับผลการศึกษาของปิ่นทิศา ดันวัฒนะ (2551) ในประเด็นการมีส่วนร่วมของอาสาสมัครชุมชน ที่ขาดการมีส่วนร่วมอาสาสมัครรุ่นใหม่มาสานต่อการทำงาน อาสาสมัครส่วนใหญ่มาช่วยเหลือเป็นครั้งคราวตามความสมัครใจ และไม่สามารถมีส่วนร่วมได้อย่างเต็มที่ จากปัญหาเรื่องภาระอาชีพ และเวลา จึงสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินกิจกรรมที่เป็นการรวมกลุ่มแม่บ้านที่ไม่ประสบผลสำเร็จที่เกิดจากขาดการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้หญิงทำงาน

6.3.3 ขาดระเบียบวินัยทางการเงิน

ผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชน มากกว่าร้อยละ 35 มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย (รายละเอียดในบทที่ 4 ตารางที่ 4.4) โดยเกิดขึ้นจากการขาดการวางแผน และทำบัญชีใน

ครัวเรือน โดยผลการวิเคราะห์พบว่าผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนมีร้อยละ 80 ไม่มีการทำบัญชีในครัวเรือน และไม่ได้วางแผนการเงิน จากสาเหตุดังกล่าวทำให้ครัวเรือนเกิดการใช้จ่ายที่สุรุ่ยสุร่ายเกินกำลัง และเกิดภาระหนี้สินบานปลายจากดอกเบี้ยการกู้ยืมเงินนอกระบบ ดังนั้นจึงเป็นสาเหตุให้พ่อบ้านไม่สามารถหารายได้เพียงพอ จึงทำให้ผู้หญิงที่เคยเป็นแม่บ้าน มีเวลาทำกิจกรรมในชุมชน มีเวลาอบรมสั่งสอน และดูแลบ้านเรือน จำเป็นต้องออกไปทำงานนอกบ้านเพิ่มมากขึ้น จากผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนในกลุ่มผู้มีรายได้น้อย และออกไปทำงานโดยมีค่าจ้างน้อยกว่า 5,000 บาทต่อเดือน เพราะระดับการศึกษาน้อย และมีอาชีพรับจ้าง และลูกจ้างถึงร้อยละ 44 ในช่วงเวลาที่ผู้หญิงต้องออกไปทำงานนอกบ้านมากขึ้น จะทำให้เกิดผลกระทบ เช่น ไม่มีเวลาเอาใจใส่ลูก และเวลารวมกลุ่มพูดคุยกันลดลง ทำให้การทำกิจกรรมร่วมกันลดลงไปด้วย ผลการวิจัยนี้จึงสอดคล้องกับผลการศึกษารุ่นโรจน์ ลิ้มทองแดง (2550) ว่าด้วยเรื่องอาชีพ และรายได้หลังการพัฒนาโครงการ ที่พบว่าชาวชุมชนตกอยู่ในสภาพที่ลำบากกว่าเดิม เมื่อมีความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยแล้ว จึงต้องการมีสิ่งอำนวยความสะดวกภายในบ้านเพิ่ม เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า และเฟอร์นิเจอร์ บางบ้านมีการกู้ยืมเงินมาต่อเติมบ้านเพิ่ม ทำให้หนี้สินบานปลาย และค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น จึงสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของผู้หญิงที่ขาดการวางแผน และทำบัญชีในครัวเรือน ทำให้การออมทรัพย์ในชุมชนมีลดลง หรือยกเลิกไป (หมายถึงการออมทรัพย์สัจจะ) โดยมีเพียงการผ่อนชำระที่อยู่อาศัยเพียงอย่างเดียว หรือบางครั้งก็ไม่มีเงินมาผ่อนชำระค่าที่อยู่อาศัย

6.3.4 มุมมองในด้านการลดความยากจนที่แตกต่างกัน

ผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนที่เป็นแม่บ้าน และทำงานมีมุมมองในเรื่องความยากจนที่แตกต่างกัน โดยมุมมองที่แตกต่างกันในเรื่องการลดความยากจนจะนำไปสู่ผลต่อการช่วยเหลือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการลดความยากจนในชุมชน โดยผลการวิเคราะห์พบว่าแม่บ้านมีมุมมองการลดความยากจนที่ให้ความสำคัญต่อการทำกิจกรรมเพื่อหารายได้เสริมโดยคิดว่าการทำงานอยู่ที่บ้านช่วยลดความยากจน โดยสามารถมีเวลาจัดการบ้านเรือน อบรมสั่งสอนลูก และทำงานที่บ้านได้ในเวลาเดียวกัน โดยมุมมองของแม่บ้านจะทำให้เกิดการสร้างทุนทางสังคมที่สามารถสร้างรายได้ให้ทั้งครอบครัวและชุมชน (รายละเอียดในบทที่ 5 ตารางที่ 5.3) แต่แม่บ้านขาดการรับรู้ข่าวสารในเรื่องการประสานงานของหน่วยงานราชการที่มาสนับสนุนในด้านงบประมาณ และขาดอำนาจในการตัดสินใจจึงทำให้การรวมกลุ่มไม่ประสบผลสำเร็จในบางอย่าง เช่น แม่บ้านเพื่อสร้างอาชีพ การฝึกทักษะ และกิจกรรมเพื่อสุขภาพ

ในขณะที่ผู้หญิงทำงานมีมุมมองการลดความยากจนเป็นเรื่องของการหารายได้มาสู่ครอบครัว จากความจำเป็นเรื่องค่าใช้จ่าย ภาระหนี้สิน หรือเข้ามาช่วยเหลือกิจกรรมตามโอกาสที่เหมาะสม ผู้หญิงวัยทำงานจะเห็นความสำคัญของการรวมกลุ่มเพื่อหารายได้เสริมในชุมชนน้อย เนื่องจากมีงานประจำที่ทำอยู่ จึงไม่รู้สึกเดือดร้อนต่อการรวมกลุ่มจัดกิจกรรมชุมชนที่ช่วยลดความยากจน เพื่อฝึกทักษะ และรวมแม่บ้านทำกิจกรรมร่วมกัน ดังนั้นการขาดสมดุลระหว่างมุมมองการลดความยากจน กับศักยภาพในการรวมกลุ่ม และอำนาจในการตัดสินใจที่แตกต่างกันส่งผลให้การรวมกลุ่มทำกิจกรรมของผู้หญิงจึงไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

6.3.5 ขาดความรู้ในเรื่องการบรรเทาสาธารณภัย (อัคคีภัย และอุทกภัย)

ผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนไม่มีบทบาทชัดเจนในการรวมกลุ่มเพื่อป้องกันอัคคีภัย และอุทกภัย เพราะผู้หญิงยังขาดความรู้ในเรื่องการใช้เครื่องมือดับเพลิง และชุมชนไม่ได้มีการให้ความรู้ในด้านวิธีการป้องกัน โดยสำรวจอุปกรณ์ดับเพลิงในชุมชนที่ไม่เพียงพอ และมีสภาพที่ชำรุด หากเปรียบเทียบกับผู้ชายพบว่า การป้องกันสาธารณภัยจะมีความรู้ และความชำนาญมากกว่าผู้หญิง อีกประเด็นคือ ยังไม่มีเหตุการณ์ในเรื่องอัคคีภัย และอุทกภัยที่รุนแรงเกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ผู้หญิงยังไม่เป็นกังวลต่อเรื่องนี้ (รายละเอียดบทที่ 4 ข้อที่ 4.10) ซึ่งปัญหาในเรื่องขาดความรู้อาจเป็นสาเหตุให้เกิดความเสี่ยงต่อการเกิดอัคคีภัย และอุทกภัย ที่ทำให้กลุ่มผู้มียรายได้น้อยกลับมายากจนอีกครั้งหนึ่ง

6.3.6 ภาระหนี้สินในการผ่อนชำระที่อยู่อาศัย

ภาระหนี้สินเป็นอุปสรรคที่ขัดขวางถึงการมีส่วนร่วมของผู้หญิงต่อกิจกรรมชุมชนที่ลดลง โดยผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนยังมีปัญหาด้านเศรษฐกิจ เช่น มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย อันเนื่องมาจากภาระหนี้สินในการผ่อนที่อยู่อาศัย (กรณีชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ และชุมชนคลอง ลำนุ่น) ที่เกินกำลังเพราะขนาดที่ดินใหญ่เกินไป หรือมีการกู้ยืมเงินเพื่อมาต่อเติมบ้านเพิ่มขึ้น อีกทั้งค่าเลี้ยงลูก และค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ที่คนในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขายรับจ้าง และลูกจ้างได้ค่าแรงน้อย ทำให้พอบ้านไม่สามารถหารายได้มาได้เพียงพอกับค่าใช้จ่าย จึงทำให้ผู้หญิงรู้สึกเป็นห่วงต่อสถานการณ์ในครัวเรือน และจำเป็นต้องออกมาทำงานนอกบ้านเพิ่มขึ้น หรือผู้หญิงที่ได้รับการคาดหวังจากพ่อแม่ให้ออกไปทำงานนอกบ้านมากกว่าเข้ามา

ช่วยเหลือชุมชน จึงเป็นอุปสรรคต่อการขับเคลื่อนในการทำกิจกรรมของผู้หญิงอย่างเต็มประสิทธิภาพ นอกจากนี้การทำกิจกรรมชุมชนได้ลดลงอย่างต่อเนื่อง และการรวมแม่บ้านจึงไม่มีบทบาทที่เด่นชัดในชุมชน (รายละเอียดในบทที่ 4 ตารางที่ 4.4)

6.3.7 ความซับซ้อนเชิงโครงสร้างทางสังคม และวัฒนธรรม

จากอิทธิพลทางวัฒนธรรมในสังคมไทยที่ยังให้เกียรติผู้ชายเข้ามามีอำนาจในการปกครอง โดยผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้ชายมีบทบาทในการดำรงตำแหน่ง เช่น ตำแหน่งประธานสหกรณ์ หรือประธานชุมชน (ในกรณีชุมชนเจริญชัยนิมิตใหม่ และชุมชนคลองลำนูน) เพราะคุณสมบัติของผู้ชายกลุ่มผู้มีรายได้ที่เปรียบพร้อมกว่าผู้หญิง เช่น การเป็นผู้นำครอบครัว การศึกษา และมีรายได้ที่มั่นคง ในขณะที่ผู้หญิงยังคงให้เกียรติผู้ชายในฐานะเป็นพ่อบ้าน ผู้นำครอบครัว การศึกษาที่น้อยกว่าของผู้หญิง การมีอาชีพรับจ้างทั่วไป หรือค้าขาย หรือการเป็นแม่บ้านที่ต้องพึ่งรายได้จากสามี (รายละเอียดในบทที่ 4 ข้อที่ 4.5) ดังนั้นโครงสร้างการปกครองในชุมชนทำให้ผู้ชายมีโอกาสเป็นผู้นำสูงกว่าผู้หญิง ผู้ชายจึงมีอำนาจมอบหมายงาน และตัดสินใจทำกิจกรรมต่าง ๆ หากมองในประเด็นด้านมิติระหว่างหญิงชายที่สอดคล้องกับผลการวิจัย ดังนี้

1) เมื่อมองจากภายนอกเป็นการทำกิจกรรมที่ทำงานร่วมกันทั้งสองฝ่าย - แม้ว่าผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนให้ความร่วมมือมากกว่าผู้ชาย และผู้หญิงปฏิบัติตามคำสั่งได้ดีกว่า แต่ชุมชนยังให้เกียรติผู้ชายเข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจ จึงทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนจะทำงานร่วมกันทั้งสองฝ่าย และไม่มีกิจกรรมที่ทำเฉพาะกลุ่มผู้หญิงเกิดขึ้นอย่างชัดเจน โดยในตัวอย่างกรณีศึกษาพบว่า ผู้หญิงมีบทบาทในหลาย ๆ ด้านของตำแหน่งกรรมการสหกรณ์ แต่อำนาจในการตัดสินใจ หรือการให้เกียรติตกอยู่ที่ผู้นำชายเสมอ หรือการร่วมงานเทศกาล และการรักษาสีงแวดล้อมที่ผู้หญิงมักจะมีส่วนร่วมมากกว่าผู้ชาย (รายละเอียดในบทที่ 4 ตารางที่ 4.5 และ 4.6)

2) มุมมองการพัฒนาชุมชนระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายที่แตกต่างกัน - ผลการวิเคราะห์พบว่ามุมมองผู้ชายกับการพัฒนาชุมชนให้ความสำคัญเรื่องการสร้างความมั่นคง และโครงสร้างพื้นฐาน เช่น มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง สร้างถนนและระบบสาธารณูปโภค มีระบบป้องกันภัยพิบัติ แต่มุมมองผู้หญิงที่เน้นในรายละเอียด เช่น มีสถานที่ดูแลเด็กและเยาวชน กลุ่มแม่บ้านเพื่อสร้างอาชีพ การดูแลสุขภาพแม่ เด็ก และผู้สูงอายุ มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้ชายยังมองข้ามสำหรับการพัฒนาชุมชน ทำให้กิจกรรมในมุมมองของผู้หญิงยังไม่เกิดขึ้นในชุมชน และกิจกรรมเหล่านี้เป็นการลดความยากจนในแง่ของคุณภาพชีวิตคนในชุมชน เพราะผู้ติดต่อ

ประสานงาน และอำนาจในการตัดสินใจยังคงอยู่ที่ประธานชุมชน หรือผู้นำชาย ถึงแม้ว่าผู้ชายได้ให้การยอมรับในการทำงานของผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมชุมชนก็ตาม

จากผลการวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นปัญหาในโครงสร้างที่ซับซ้อนระหว่างมิติหญิงชายในการเข้ามาปกครองในชุมชน ถึงแม้ผู้หญิงจะได้รับตำแหน่งประธานชุมชน แต่ยังไม่ได้รับการยอมรับทางสังคมมากเท่าที่ควร (กรณีชุมชนเพชรคลองจั่น) ซึ่งตรงกับผลการศึกษาของมาอะ ชิตตะสังคะ (2546) ในเรื่องบทบาทด้านการปกครองของผู้หญิง ที่ไม่ได้รับการสนับสนุนและยังมีความแตกต่างจากผู้ชาย เพราะส่วนใหญ่ผู้ชายจะมีหน้าที่ปกครองท้องถิ่น จากอิทธิพลทางวัฒนธรรมกำหนดขอบเขตแบ่งแยกบทบาทหญิง และชาย ทำให้ผู้หญิงต้องยอมรับตำแหน่งการปกครองที่ด้อยกว่า

6.3.8 ขาดกรอบทิศทาง และกลไกการลดความยากจนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิเคราะห์พบว่า การลดความยากจนของหน่วยงานภาครัฐยังไม่สนับสนุนการแก้ไขปัญหาคความยากจน และขาดการเข้าถึงความต้องการของผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชน โดยเฉพาะเรื่องการฝึกอาชีพเสริมในชุมชนที่ขาดการประสานที่ดีระหว่างผู้หญิง กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น

1) ขาดการเชื่อมโยงในการประสานงานระหว่างกรมส่งเสริมสหกรณ์ - กรมส่งเสริมสหกรณ์ลงมาในพื้นที่เพื่อต้องการให้ชุมชนเกิดการรวมแม่บ้าน และมีอาชีพเสริมในชุมชน แต่ยังคงขาดการประสานงานกันอย่างจริงจังสองฝ่าย เช่น ขาดการชี้แนะเรื่องอาชีพที่เหมาะสมกับความถนัด และมีตลาดรองรับ ไม่มีการแจ้งข่าวสารหรือประเมินผลเรื่องแม่บ้านอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้อาชีพเสริมในชุมชนยังไม่เกิดขึ้นมาอย่างเป็นรูปธรรม

2) ประเภทงานในการฝึกอาชีพไม่ตรงกับเป้าหมายของแม่บ้าน - หน่วยงานเขตเข้ามาฝึกอาชีพให้กับแม่บ้านบ่อยครั้ง ซึ่งมีวัตถุประสงค์สร้างรายได้ให้ชุมชน ผลการสำรวจพบว่า ลักษณะอาชีพที่เข้ามาฝึกฝนให้ผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชน เช่น เพนท์แก้ว และเสื่อ ทำดอกไม้ประดิษฐ์ พานพุ่ม ร้อยลูกปัด จำเป็นต้องมีความชำนาญ และความคิดสร้างสรรค์ งานเหล่านี้จึงไม่ตรงตามเป้าหมายของแม่บ้านที่มีรายได้น้อย เพราะความถนัดที่แตกต่างกัน ถ้างานประดิษฐ์ไม่มีคุณภาพ หรือไม่มีจุดเด่นหาตลาดยาก เพราะมีการประกวด และแข่งขันสูง เมื่อเทียบกับงบประมาณที่เสียไปนั้นจะไม่คุ้มกับราคาขาย ดังนั้นการฝึกอาชีพให้กับคนในชุมชนจึงไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

จากปัญหาดังกล่าวจึงส่งผลให้การรวมแม่บ้าน และการฝึกอาชีพของผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชนไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร และไม่เกิดทักษะในการฝึกอาชีพให้ผู้หญิงในชุมชน

6.3.9 วิฤทธิเศรษฐกิจ

จากปัญหาวิฤทธิเศรษฐกิจโลกทำให้เกิดปัญหาความอ่อนแอต่อโครงการสร้างเศรษฐกิจและมีผลกระทบต่อไทย ดังนั้นวิฤทธิเศรษฐกิจจึงกระทบในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ด้อยโอกาส และผู้มีรายได้น้อย เช่น ปัญหาการว่างงาน ภาระหนี้สิน ส่งผลกระทบต่อเกิดปัญหาการก่อกวนระบบ การพนัน ยาเสพติด การลักขโมย และปัญหาในด้านงบประมาณที่มีอยู่จำกัดของหน่วยงานราชการทำให้การดำเนินการพัฒนาโครงการต่าง ๆ ในชุมชนต้องยกเลิกไป โดยเฉพาะโครงการที่จัดทำเฉพาะแม่บ้าน เช่น การมีอาชีพเสริม การจัดตั้งกองทุนเฉพาะกลุ่มผู้หญิง จำเป็นต้องหยุดชะงักลงไปด้วย

6.4 เสนอแนะแนวทาง

จากวัตถุประสงค์ข้อสุดท้ายในการวิจัยคือ การเสนอแนะแนวทางสนับสนุนบทบาทผู้หญิงต่อการทำกิจกรรมในชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการลดความยากจน จึงทำให้ผู้วิจัยนำปัญหาและอุปสรรคที่ได้จากการวิเคราะห์ผลใช้เป็นกรอบในการเสนอแนะแนวทาง มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 6.1

รายละเอียดเกี่ยวกับปัญหา และอุปสรรคของผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชน และเสนอแนะแนวทาง

ปัญหา และอุปสรรคของผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชน	เสนอแนะแนวทาง
1. แม่บ้านขาดความตระหนักในศักยภาพของตนเอง	<p>ระดับครอบครัว</p> <p>1) ส่งเสริมให้ผู้หญิงตระหนักถึงคุณค่าตัวเอง โดยให้ครอบครัวยอมรับใน</p> <p>2) ศักยภาพ ความสามารถของแม่บ้านมากขึ้น เช่น มีความกล้าแสดงออก และกล้าที่จะออกความคิดเห็นในด้านต่าง ๆ ต่อผู้นำชุมชนปรับเปลี่ยนเจตคติของครอบครัวในการเลี้ยงดูลูก เช่น การแบ่งหน้าที่ของพ่อแม่ในการเลี้ยงดูลูก ให้การอบรมสั่งสอนลูกผู้หญิง และผู้ชายให้มีความเสมอภาคระหว่างหญิงชายตั้งแต่วัยเด็ก</p>

ตารางที่ 6.1 (ต่อ)

ปัญหา และอุปสรรค ของผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชน	เสนอแนะแนวทาง
1. แม่บ้านขาดความ ตระหนักในศักยภาพ ของตนเอง (ต่อ)	<p>ระดับชุมชน</p> <p>3) สร้างเครือข่ายสตรี ให้ผู้หญิงที่ทำงานนอกร้านได้ถ่ายทอดความรู้ และทักษะให้กลุ่มแม่บ้านได้มีทักษะในการพัฒนาชุมชน สร้างความเกี่ยวพันระหว่างหน้าที่ของแม่บ้าน และผู้หญิงที่ทำงานนอกร้านอย่างเหมาะสม</p> <p>4) ประสานชุมชนส่งเสริมให้แม่บ้านได้รับข้อมูลข่าวสารในด้านการพัฒนาชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการรวมแม่บ้านอย่างงานการจริงจัง เช่น จัดอาชีพเสริม และฝึกทักษะ</p> <p>5) ติดตามการดำเนินงานการพัฒนาศักยภาพผู้หญิง จากการให้ข้อมูลข่าวสารด้านการพัฒนาอาชีพ การฝึกทักษะ และการดูแลสุขภาพแม่ และเด็กให้แม่บ้าน พร้อมทั้งส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงชายอย่างต่อเนื่อง มีการประเมินเพื่อนำมาปรับปรุง โดยการประสานงานกับภาครัฐ</p> <p>6) การสนับสนุนกิจกรรมการประกาศเกียรติคุณ และผลงานผู้หญิงในชุมชน เพื่อสร้างขวัญ และกำลังใจแก่ผู้หญิงที่ช่วยเหลือชุมชน</p>
2. ขาดการมีส่วนร่วมของ ผู้หญิงทำงาน	<p>ระดับครอบครัว</p> <p>1) สร้างจิตสำนึกที่ดีต่อผู้หญิงทำงานเพื่อมีส่วนร่วมกิจกรรม และส่งเสริมให้เห็นความสำคัญต่อกิจกรรมชุมชน โดยประชาสัมพันธ์ หรือแจ้งข่าวสารอย่างจริงจังถึงการเข้าร่วมกิจกรรม</p> <p>2) ให้สมาชิกภายในครอบครัว เช่น สามี และลูกสร้างความตระหนักต่อการมีส่วนร่วมต่อผู้หญิงทำงานในครอบครัวมากขึ้น เช่น แจ้งข่าวสารให้ผู้หญิงทำงานได้รับรู้ถึงกิจกรรมต่าง ๆ และประโยชน์ของการทำกิจกรรม</p> <p>ระดับชุมชน และภาครัฐ</p> <p>3) สร้างเครือข่ายสตรี แลกเปลี่ยนความรู้กันระหว่างแม่บ้าน และผู้หญิงที่ทำงานนอกร้านได้เกิดการทำงานร่วมกัน ให้แม่บ้านได้ถ่ายทอดความรู้ นอกระบบทางการ และประสบการณ์การพัฒนาชุมชนให้ผู้หญิงทำงาน</p> <p>4) สนับสนุนให้ชุมชนจัดศูนย์พัฒนาครอบครัว ดูแลถึงปัญหาภายในครอบครัว โดยเน้นไปในด้านปัญหาความยากจน เพื่อนำไปแก้ไขอย่างมีส่วนร่วมกันในชุมชน</p> <p>5) ประสานชุมชนควรผลักดันให้กลุ่มผู้หญิงทำงานได้มีการขับเคลื่อนต่อกิจกรรมในชุมชน โดยการเข้าไปเสนอแนะ บอกรถ้าว หรือมอบหมายงานตามความถนัด</p>

ตารางที่ 6.1 (ต่อ)

ปัญหา และอุปสรรค ของผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชน	เสนอแนะแนวทาง
3. มุมมองการลดความ ยากจนที่แตกต่างกัน	<p>ระดับครอบครัว</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) สร้างความเข้าใจระหว่างแม่บ้าน และผู้หญิงทำงานภายในครอบครัวถึง มุมมองการลดความยากจนที่เน้นในด้านการเสียดสละเพื่อเข้ามาทำงาน เพื่อชุมชนมากขึ้น 2) ปลุกฝังให้เยาวชนตั้งใจเรียน มุ่งมั่นเพื่อเรียนจบในระดับสูง และสอนให้มี จิตอาสา เสียดสละเพื่อเข้ามาทำงานในชุมชน และช่วยพัฒนาชุมชน <p>ระดับชุมชน</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) จัดกิจกรรมที่ปรับเปลี่ยนมุมมองการลดความยากจนให้เกี่ยวข้องกับการ ช่วยเหลือชุมชน โดยให้แม่บ้าน และผู้หญิงทำงานเข้ามาแลกเปลี่ยน มุมมองและแนวคิดในเรื่องการลดความยากจน เพื่อให้ความต้องการใน การทำกิจกรรมของการลดความยากจนในแต่ละฝ่าย 4) ประธานชุมชน หรือหัวหน้ากลุ่มสตรีควรมีการแนะนำ และ ประชาสัมพันธ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนที่ช่วยลดความยากจน เช่น การรวมแม่บ้านเพื่อสร้างอาชีพ การจัดงานเพื่อนำเงินบริจาคมาพัฒนา ชุมชน โดยเน้นให้ผู้หญิงทำงานเข้ามามีส่วนร่วม (ไม่เฉพาะแต่แม่บ้าน
4. ขาดระเบียบวินัยทาง การเงินในครัวเรือน	<p>ระดับครอบครัว</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ปลุกฝังคนในครอบครัวให้ดำเนินชีวิตในรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียง 2) มีการตักเตือนระหว่างสมาชิกในครัวเรือนให้ทำบัญชีรายรับรายจ่าย <p>ระดับชุมชน</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) ปลุกฝังให้เยาวชนหลีกเลี่ยงค่านิยมวัตถุ และการใช้จ่ายเกินตัว 4) ส่งเสริมให้เยาวชนมีนิสัยรักการออมตั้งแต่วัยเด็ก 5) จัดฝึกอบรมให้ผู้หญิงรู้จักการทำบัญชีรายรับ รายจ่าย และรู้จักการ วางแผนเรื่องเงิน โดยมีการประเมินกิจกรรมเป็นระยะ ๆ เพื่อประมวล ความก้าวหน้าของบัญชี และผลดีที่ได้รับหลังจากจัดทำบัญชี
5. ขาดความรู้ในเรื่องการ บรรเทาสาธารณภัย เช่น การป้องกันอัคคีภัย และอุทกภัย	<p>ระดับครัวเรือน</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารถึงการบรรเทาสาธารณภัย โดยรู้วิธีใช้เครื่องมือ ดับเพลิงที่มีในชุมชน และการป้องกันการเกิดอัคคีภัย และอุทกภัย 2) ตรวจสอบเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ชำรุด ก๊าซหุงต้ม และไม่วางสิ่งของรกกรุงรังที่ ง่ายต่อการติดไฟไว้ใกล้ถนนลาด

ตารางที่ 6.1 (ต่อ)

ปัญหา และอุปสรรค ของผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชน	เสนอแนะแนวทาง
<p>5. ขาดความรู้ในเรื่องการ บรรเทาสาธารณภัย เช่น การป้องกันอัคคีภัย และ อุทกภัย (ต่อ)</p>	<p>ระดับครัวเรือน (ต่อ)</p> <p>3) แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารถึงการบรรเทาสาธารณภัย โดยรู้วิธีใช้เครื่องมือ ดับเพลิงที่มีในชุมชน และการป้องกันการเกิดอัคคีภัย และอุทกภัย</p> <p>4) ตรวจสอบเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ชำรุด ก๊าซหุงต้ม และไม่วางสิ่งของรกรุงรังที่ ง่ายต่อการติดไฟไว้ใกล้ถนน</p> <p>ระดับชุมชน</p> <p>5) กระตุ้นให้ผู้หญิงเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนมากขึ้น โดยการสร้างความเข้าใจ ผ่าน “gaming simulation for community planning” ให้รู้วิธีการ บรรเทาสาธารณภัย และวิธีการป้องกันความเสี่ยงเบื้องต้น</p> <p>6) ประธานชุมชนควรมีการระมัดระวัง และเตรียมการเรื่องอุปกรณ์ป้องกัน อัคคีภัย และอุทกภัยให้มากขึ้น และมีการประชาสัมพันธ์ให้ผู้หญิงได้รับ ความรู้ในการป้องกัน</p>
<p>6. ภาระหนี้สินเรื่องการ ผ่อนบ้านในโครงการ บ้านมั่นคง</p>	<p>ระดับครอบครัว</p> <p>1) ปลุกฝังจิตสำนึกคนในครอบครัวช่วยกันประหยัด และมีนิสัยรักการออม</p> <p>2) มีการวางแผนค่าใช้จ่ายโดยการจัดสรรปันส่วนค่าใช้จ่ายเป็นหมวดหมู่ เช่น ค่าผ่อนบ้าน ค่าใช้จ่ายในบ้าน ค่าอาหาร ค่าใช้จ่ายลูก ค่าเดินทาง และเงินออม</p> <p>ระดับชุมชน</p> <p>3) ระบบสหกรณ์ของชุมชนเน้นการออมทรัพย์ให้มากขึ้น และมีมาตรการ กระตุ้นให้สมาชิกหันมาออมทรัพย์กับทางสหกรณ์เมื่อสามารถนำเงินมา ใช้ยามเดือดร้อน</p> <p>4) ระบบสหกรณ์มีการจัดระบบสวัสดิการให้สำหรับผู้มีเงินออมในชุมชน เหมือนเป็นหลักประกันชีวิตให้ผู้ออมทรัพย์ เช่น ค่าเล่าเรียน ค่า รักษาพยาบาล เงินยามเกษียณ ให้เกิดการหมุนเวียนของเงินในชุมชน</p> <p>5) ชุมชนควรมีการประสานงานกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนเพื่อทำ ข้อตกลงร่วมกันระหว่างความสามารถในการผ่อนชำระค่าเช่าซื้อ ให้มี ความยืดหยุ่นสูง เพราะผู้มีรายได้น้อยมีรายได้ที่ไม่แน่นอนในแต่ละเดือน</p>

ตารางที่ 6.1 (ต่อ)

ปัญหา และอุปสรรค ของผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชน	เสนอแนะแนวทาง
7. ความซับซ้อนทาง วัฒนธรรมในสังคมไทย	<p>ระดับครอบครัว</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ส่งเสริมให้ลูกชาย และลูกสาวในครอบครัวได้แสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน และปรับเปลี่ยนวิธีการเลี้ยงให้เท่าเทียมกัน 2) ส่งเสริมให้ผู้หญิงในครอบครัวมีบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ ทางสังคมมากขึ้น <p>ระดับชุมชน</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) สร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน และภาครัฐให้การดูแลส่งเสริมความเข้มแข็งให้สถาบันครอบครัว 4) ประธานชายต้องยอมรับความคิดเห็นของผู้หญิงทุกกลุ่ม ทั้งแม่บ้าน หรือผู้หญิงทำงาน เพื่อสนับสนุนให้ผู้หญิงมีบทบาทในชุมชนมากขึ้น 5) ชุมชนควรมีการส่งเสริมศักยภาพผู้หญิงในทุก ๆ ด้าน เช่น การศึกษา การฝึกทักษะอาชีพ การจัดวิสาหกิจให้แม่บ้าน การดูแลสุขภาพของผู้หญิง
8. ขาดกรอบทิศทาง และ กลไกบรรเทาความ ยากจนของรัฐ	<p>ระดับชุมชน</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ชุมชนควรส่งเสริมแม่บ้านอย่างจริงจัง โดยประธานชุมชนควรมอบหมายให้ผู้หญิงที่มีจิตอาสา เสียสละ เข้ามาเป็นผู้นำแม่บ้าน เพื่อประสานงานกับภาครัฐในการจัดวิสาหกิจให้แม่บ้าน 2) ชุมชนควรมีการประสานงานกับกรมส่งเสริมสหกรณ์เพื่อให้เข้ามาจัดฝึกอบรม และรู้วิธีการรวมแม่บ้าน การฝึกอาชีพ แนะนำตลาดให้ชุมชน และมีการประเมินความก้าวหน้าของการจัดวิสาหกิจของแม่บ้าน 3) สร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างชุมชน และภาครัฐในการฝึกทักษะอาชีพให้ผู้หญิง โดยดูจากความถนัด ความสนใจในกิจกรรม 4) จัดประชุมเพื่อรับฟังปัญหา และข้อเสนอแนะของแม่บ้านในการเข้าร่วมจัดวิสาหกิจชุมชนอย่างจริงจัง และมีการประเมินความก้าวหน้า
9. วิฤติเศรษฐกิจ เช่น ปัญหาเสพติด การลัก ขโมยการว่างงาน ของ กลุ่มผู้มีรายได้น้อย	<p>ระดับประเทศ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ส่งเสริมนโยบายมุ่งเน้นช่วยเหลือแบบเฉพาะเจาะจงสำหรับกลุ่มผู้มีรายได้น้อย โดยการช่วยเหลือเศรษฐกิจสำหรับผู้หญิงที่มีรายได้น้อย เช่น แก้ปัญหาการว่างงานของผู้หญิง ปัญหาเสพติดต่อเยาวชน 2) ส่งเสริมนโยบายในการจัดสวัสดิการให้กับผู้หญิงทุกกลุ่มเป้าหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้หญิงอย่างครอบคลุม เช่น ผู้หญิง เยาวชน ผู้สูงอายุ คนพิการ ตั้งระดับชุมชน ท้องถิ่น และประเทศ

ตารางที่ 6.1 (ต่อ)

ปัญหา และอุปสรรค ของผู้หญิงทั้ง 3 ชุมชน	เสนอแนะแนวทาง
10. ส่งเสริมกิจกรรมด้านอื่น เช่น กิจกรรมเพื่อ สุขภาพ และการแก้ไข ปัญหาเสพติดใน ชุมชน	ระดับครอบครัว 1) ส่งเสริมการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพในครอบครัว เช่น การดูแล ด้านโภชนาการ การออกกำลังกาย 2) ผู้ปกครองควรมีการดูแลเอาใจใส่ลูกให้มากขึ้น และปกป้อง สภาพแวดล้อมในชุมชนให้ปลอดภัยเสพติด เช่น การสอดส่องดูแล การ แจ้งเบาะแสแก่ประธานชุมชน 3) จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้คนหันมาใส่ใจสุขภาพ เช่น การออกกำลังกายใน ชุมชน การจัดกีฬาเยาวชน การปลูกผักปลอดสารพิษ 4) กระตุ้นให้ผู้หญิงเข้าร่วมกิจกรรมด้านสุขภาพมากขึ้น โดยการสร้างความ เข้าใจผ่าน “gaming simulation for community planning” ให้รู้วิธีการ ดูแลสุขภาพที่เน้นในด้านโภชนาการ และการออกกำลังกาย 5) จัดกลุ่ม “สภาเยาวชน” เพื่อดูแลปัญหาเสพติดในชุมชน โดยส่งเสริม ให้เยาวชนเรียนรู้ และรวมกลุ่มจัดทำกันเอง และอยู่ภายใต้การดูแลจาก ผู้ใหญ่ในชุมชนเบื้องหลัง โดยมีการประเมินความก้าวหน้า เป็นระยะ ๆ

6.5 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยนี้ได้ศึกษาบทบาทของผู้หญิงในการขับเคลื่อนกิจกรรมในชุมชนผู้มีรายได้น้อย ซึ่งบทสรุปในการวิจัยสามารถเป็นประโยชน์ที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของบทบาทผู้หญิงในการสร้างทุนทางสังคม และลดความยากจน จากกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาชีวิตคน โดยผู้วิจัยได้เสนอแนะแนวทางในการศึกษาขั้นต่อไป ดังนี้

1) เสนอให้มีการศึกษาวิจัยเรื่อง “ภูมิหลังผู้หญิงในชุมชนแออัด และบทบาทในการร่วมพัฒนาชุมชน” เพื่อศึกษาภูมิหลังผู้หญิงที่ต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อครอบครัว และทนต่อการถูกไล่รื้อในช่วงก่อนการพัฒนาโครงการ โดยเฉพาะปัญหาสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในช่วงก่อนการพัฒนาโครงการ จากความเป็นอยู่ที่แออัด และมีที่อยู่อาศัยไม่มั่นคงทำให้เกิดปัญหาในครอบครัว ดังนั้นจึงต้องการศึกษาบทบาทผู้หญิงในการต่อสู้ และร่วมกันพัฒนาชุมชนจนประสบความสำเร็จ และมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง เพื่อเป็นแนวทางกระตุ้นให้ผู้หญิงชุมชนแออัดอื่น ๆ ศึกษาแนวทางเพื่อปฏิบัติตามต่อไป

2) เสนอให้มีการศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางในการเพิ่มศักยภาพผู้หญิงเพื่อการพัฒนาชุมชนผู้มีรายได้น้อยโดยผ่านกระบวนการ gaming simulation for community planning” โดยศึกษาจากการรวมกลุ่มผู้หญิงในกรณีศึกษาเข้าร่วมเล่นเกมส์ที่เกี่ยวกับเสริมทักษะด้านความรู้ด้านการพัฒนาชุมชน เช่น การจัดกิจกรรมเพื่อสุขภาพ วิธีการบรรเทาสาธารณภัย และการจัดวิสาหกิจให้แม่บ้าน เพื่อเพิ่มศักยภาพให้ผู้หญิงรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และเข้าใจในการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน

3) เสนอให้มีการศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างทุนทางสังคมของผู้หญิงในชุมชนผู้มีรายได้น้อย ศึกษาชุมชนผู้มีรายได้น้อยที่เป็นชุมชนต้นแบบ (best practice) ในเรื่องการสร้างทุนทางสังคม โดยเข้าไปศึกษาเรียนรู้การดำเนินงานเฉพาะบทบาทผู้หญิงของชุมชนต้นแบบที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนจนประสบผลสำเร็จ เพื่อศึกษาประสิทธิภาพ และเป็นแนวทางให้กับชุมชนผู้มีรายได้น้อยอื่น ๆ

6.6 คุณค่าของงานวิจัย

การวิจัยนี้ได้แสดงบทบาทผู้หญิง โดยเฉพาะกลุ่มแม่บ้านที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนและสร้างพลังในการขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชน ในการสร้างทุนทางสังคม และลดความยากจนได้อย่างแท้จริง ถึงแม้ว่าผู้หญิงไม่สามารถช่วยลดความยากจนในด้านเศรษฐกิจได้มากเท่ากับผู้ชาย แต่ผู้หญิงสามารถเป็นผู้สนับสนุนในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การส่งเสริมสุขภาพ การรักษาลิงแวดล้อม การจัดงานเทศกาล และประเพณี เป็นต้น โดยการวิจัยนี้ต้องการแสดงคุณค่าของผู้หญิง โดยเฉพาะกลุ่มแม่บ้านที่มีบทบาทในขับเคลื่อนกิจกรรมนั้นมีอยู่ชัดเจน และบทบาทนั้นมีคุณค่าที่ไม่ใช่เป็นบทบาทแฝงผ่านผู้ชายที่เป็นญาติสนิท หรือสามี หรือถูกมอบหมายจากผู้ชายเท่านั้น และการวิจัยนี้ต้องการแสดงให้เห็นคุณค่าของผู้หญิงที่มีจิตอาสาเข้ามาจัดการดูแลในชุมชน และมีบทบาทในด้านสังคมมากขึ้น เช่น การส่งเสริมศักยภาพให้ผู้หญิงโดยให้ความรู้ และฝึกทักษะเพื่อช่วยในการพัฒนาชุมชน หรือเพิ่มรายได้เพื่อแบ่งเบาภาระให้ครอบครัว นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงค่านิยมและทัศนคติในกาอบรมเลี้ยงดูบุตรชายหญิงให้เท่าเทียมกัน ให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในครอบครัว ส่งผลให้ครอบครัวมีความสมดุล และเกิดความลงตัวในสังคม ทำให้ชุมชนมีมุมมอง และความคิดในการทำกิจกรรมชุมชนที่สอดคล้องกัน